

CASA DIN ZORI / *HOUSE OF DAWN*

Proiect Arhipera pentru persoanele fără adăpost / *Arhipera project for homeless people*
Proiect manifest de convertire a sălilor neterminate ale Casei Poporului în cartiere de locuit /
Manifesto Project for the conversion of the unfinished halls of the House of the People in
residential neighborhoods

Lorin NICULAE, coordonator proiect / *Project Coordinator*

Lector dr. arh. / *Assist. Prof. PhD Arch.*

lorin@arhipera.ro

Ana-Dora MATEI, șef de proiect / *Project chief*

Asist. drd. arh. / *Teaching Assist. PhD Arch.*

amatei@latitudine53.com

Alecsandru VASILIU, șef de proiect / *Project chief*

Asist. drd. arh. / *Teaching Assist. PhD Arch.*

avasiliu@latitudine53.com

Rezumat

„Casa din zori” este un proiect marca Arhipera care continuă linia de acțiune a grupului, practicarea arhitecturii sociale participative. Proiectul are în vedere preluarea capitalului uman aflat în situația-limită a privării de adăpost și integrarea lui într-un program de calificare și conversie profesională în domeniul construcțiilor, a cărui finalitate este construirea unei locuințe minimale „peste noapte”. Soluțiile pentru această categorie de persoane aflate în dificultate, la extremitatea societății, au în vedere configurarea unor tipologii variate de locuințe minimale evolutive și, în mod similar proiectelor precedente, o arhitectură democratică ce pune în aplicare o abordare „de jos în sus”. În plus, proiectul propune o proiectare ecologică, o dezvoltare durabilă a locuințelor și sustenabilitatea acestora.

Abstract

„House of Dawn” is the name of a project pertaining to the Arhipera trademark. It follows the same line of action of the group, namely the practice of social participatory architecture. The project concentrates on assuming the human capital that is in the limit situation of privation of shelter and tries to integrate it in a program that involves qualification and professional conversion in the construction field; the goal of the program is the „overnight” building of a minimal dwelling. The solutions for this category of persons in state of difficulty, situated at the extremity of the society, entails the configuration of varied typologies of minimal evolutive dwellings; as in the previous projects, the solutions aim at a democratic architecture obtained by using the „bottom-up” model. In addition, the project proposes an ecological approach of the design, a durable development of the dwellings and puts a strong emphasis on the sustainability.

Din punct de vedere topologic, terenurile pentru construirea locuințelor pentru persoane fără adăpost vor fi legate de țesutul urban existent, pentru realizarea unei integrări sociale a participanților la program și vizează spații neconvenționale pentru locuirea socială. O posibilitate luată în calcul încă din faza de concept este reciclarea unor spații urbane nefolosite, inclusiv reciclarea funcțiunii arhitecturale inițiale. Prin manifestul acestui program propunem conversia unor spații neterminate ale arhitecturii totalitare a „Casei Poporului” în spații pentru locuințe sociale destinate persoanelor fără adăpost. În acest caz, reciclarea arhitecturală transformă vocația totalitară în democrație și readuce „Casa Poporului” în posesia poporului. Proiectul are la bază normele dreptului cutumiar privind dreptul de ocupare a spațiului pentru locuire: o familie capabilă să-și ridice o casă peste noapte pe un teren asupra căruia nu are drepturi este demnă de a ocupa spațiul respectiv, fiind/devenind utilă din punct de vedere social și economic pentru comunitatea care o acceptă. Concepția proiectului este susținută și de un program de integrare socială și pe piața forței de muncă a beneficiarilor, derulat în paradigma proiectării comunicative. Implementarea unei arhitecturi sociale se întemeiază pe libertate și echitate, definindu-se prin eficiență, adaptabilitate și flexibilitate, și are în centru consolidarea potențialului comunitar și locuirea ca dimensiune esențială a omului. La granița dintre zi și noapte, la intersecția dintre două spații aflate la extreme, proiectele Arhipera înseamnă deschiderea limitei și abolirea acesteia.

Cuvinte cheie: Arhipera, arhitectură socială participativă, libertate, echitate, proiectare comunicativă

From a topological point of view, the plots for building the dwellings for the homeless people will be connected with the existent urban tissue in order to achieve the social integration of the participants in the program; the choice of the plots focuses on unconventional spaces with regard to social habitation. A possibility that has been carefully considered from scratch is the reprocessing of unused urban spaces, including the recycling of the initial architectural function. Through the manifest of this program we propose the conversion of certain unfinished spaces of the totalitarian architecture of The People's House/The Palace of Parliament into spaces for social dwellings destined for unsheltered people. In this particular case, the architectural recycling transforms the Totalitarianism into democracy and restores The People's House to the people itself. The project is based on the norms of common law regarding the right to occupy the space meant for habitation. A family that is able to erect a house overnight on a plot on which it has no rights to is dignified to inhabit the respective space and proves to be useful from a social and economic point of view to the community that accepts it. The idea of the project is also sustained by a program of social integration of the beneficiaries and their inclusion in the labor market. The implementation of this type of social architecture is defined by efficiency, adaptability and flexibility and it's centered both on the consolidation of the communitarian potential and on dwelling as an essential dimension of the humans. At the border of day and night, at the intersection of two spaces placed at the extremes, the Arhipera projects speak about opening the limit and abolishing it.

Keywords: Arhipera, participatory social architecture, liberty, equity, communicative design

Despre locuințe

Locuințele „Casa din zori” sunt gândite pentru a putea evolua odată cu nevoile beneficiarului. Propunem un nucleu compus din baie, bucătărie și dormitoare, înconjurat de prisme ce vor putea fi închise ulterior pentru a obține noi încăperi. Astfel, costul inițial de construcție și de întreținere este în acord cu posibilitățile familiilor ce vor locui aici. Ceea ce urmărim este ca prin intermediul proiectelor să pornim un dialog în urma căruia să adaptăm soluția pentru fiecare beneficiar. Implicarea și contactul direct între arhitect și beneficiarii arhitecturii sociale sunt importante pentru că locuința este un pas esențial pentru stimularea acestora. Când resursele lipsesc, ergonomia, eficiența și un răspuns corect adaptat nevoilor necesită expertiză profesională. Administrația publică, în calitate de investitor, ia decizia construirii, plasând-o în sarcina unui arhitect ce nu ajunge să cunoască viitorii locatari care nu au niciun cuvânt de spus. Ca primă formă de stimulare, deciziile de proiectare se vor lua alături de beneficiari, pentru că, într-o primă fază, noi intuim, apoi supunem dezbaterii ideile și, în final, propunem varianta optimă.

Despre terenuri

Căutăm acele spații fără funcțiune și fără semnificație prezente peste tot în țesutul urban. Maidane, foste zone de protecție a unor căi ferate industriale – din punct de vedere al utilității, spații ale nimănui, dar aparținând administrației publice din punct de vedere juridic. Toate aceste terenuri sunt deja dotate cu școală, grădiniță, comerț de proximitate, canalizare, electrificare, apă curentă etc. În astfel de locuri, devalorizate în timp printr-un abandon administrativ, locuințele de tipul „Casa din zori” pot constitui o formă de revitalizare. Ne dorim terenuri mici pe care

About dwellings

The House of Dawn type dwellings are designed to be able to evolve at the same time with the clients' needs. We advance the idea of a nucleus including a bath, a kitchen and bedrooms, surrounded by porches which could be enclosed to make new rooms. So, the initial costs of construction and maintenance are affordable for the clients. We wish to use these projects as a starting point for a dialogue able to adapt the solution according to the beneficiary's will. The direct contact between the architect and the beneficiaries of the social architecture is important, because, as we see it, a home is an essential step towards empowerment. When the resources are scarce, ergonomics and efficiency, as well as an adequate answer to their particular needs, require a professional approach. Now, the public administration as an investor takes decisions to build social housing often designed by architects who did not attempt to know the beneficiaries. As a first step towards empowerment, all the decisions should be taken with the future inhabitants, because in a first phase we guess, then debate the ideas and propose the best solution.

About sites

We search for those spaces without function or symbol emerging everywhere in the urban tissue. Waste lands, former protection areas of derelict industrial railways – no man's lands in terms of utility but belonging to the public administration in judicial terms. All these sites, depreciated in time through abandonment are endowed with adequate facilities and infra-structure (schools, kindergartens, markets and shops, plumbing, electricity). The House of Dawn type dwellings can revitalize these sites. We propose small plots that can accommodate one to ten houses, and that the neighbors should be included in the decision process, thus mini-

să amplasăm una până la zece case, iar vecinii să poată face parte din procesul decizional, astfel încât să nu creăm ghetouri sau noi bariere în integrarea participanților la program. Dacă un prim pas al motivării beneficiarilor este locuința în sine, al doilea este acceptarea lor în mediul urban în care se vor produce inserțiile. În egală măsură important este și statutul legal al terenului, o locuire legală, cu acte, oferind noi oportunități persoanelor care au în prezent un statut juridic incert.

Despre sistemul constructiv

Locuințele sunt gândite cu o structură modulară ce permite extinderea și închiderea ulterioară a prispelor de către beneficiar, după nevoi și resurse. De asemenea, sistemul pe care îl propunem este unul ușor de construit, cu eforturi minime, astfel încât, în urma unui curs de formare profesională în domeniul construcțiilor, beneficiarii să își poată ridica singuri casa, care devine dovada expertizei pe care o primesc ca urmare a participării în proiect. Considerăm programul de formare esențial, atât în selecția beneficiarilor (doar cei care îl duc la bun sfârșit primesc locuința) cât și în sustenabilitatea locuirii propuse – pe lângă capacitatea de a întreține, completa și repara locuința prin mijloace proprii, vor avea o calificare ce le va permite prestarea unor munci legale și mai bine plătite.

Între case apar locuri pregătite pentru altele, locuri ce permit grupări ale vecinătății în funcție de structura familiei sau etapele de dezvoltare ale comunității: o structură a acoperișului ce permite completarea ulterioară, dar care până atunci rămâne un spațiu semi-public al cartierului. În acest fel, strada nou creată este într-o perpetuă mișcare și suferă o transformare permanentă, la fel cum și casele, prin completarea prispelor sau modificarea funcțiunilor, suferă continue transformări interne.

mizing the risk to of creating ghettos or blockages in the process of the integration of the program's beneficiaries. If the dwelling is the first step towards the inclusion of these clients, their acceptance in the insertion urban environment is the second. The legal status of the land is also important - legal housing, with all the necessary papers, offers new housing opportunities for individuals having an uncertain legal status.

About the constructive system

The dwellings are designed with a modular structure that allows future extensions and enclosure of the porches by the beneficiary, according to his needs and resources. The system we propose is easy to build, so that clients could build their own houses after pursuing a course in construction. The house becomes a proof of the inhabitant's skill. We consider the courses of professional formation essential both in the selection process (only those who finish the course will receive a home) and the sustainability of the program. Besides being able to ensure the house maintenance, extension and repairing of the house by individual means, they will receive a professional qualification which will permit them to be legally employed and decent payment.

Other sites are emerging between the houses, which are intentionally left unbuilt to allow a clustering of the neighborhood according to the family structure or the future development phases of the community (e. g. a roof structure which allows the future completion), empty plots that remain semi-public spaces belonging to the neighborhood until the future extensions. Thus, the newly created street is in a continuous motion and suffers a continuous transformation, in the same way that houses are submitted to continuous internal transformations, through the enclosure of the porches and/or change of functions.

Casa din zori folosește acele spații uitate, în care arhitectura a lăsat goluri de semnificație și funcțiune. Astfel de spații sunt și structurile incomplete, abandonate și nefolosite, construite înainte de 1989, structuri care, pot fi regândite după aceleași principii ca zone de locuințe colective, ce pot fi adaptate și extinse. În timp, acestea capătă, prin locuire, ceea ce, astăzi, le lipsește – reintegrându-le astfel în oraș. Pentru ilustrarea conceptului am folosit Casa Poporului, care nici în zilele noastre nu este utilizată în întregime.

Arhitectura socială participativă¹

Arhitectura socială participativă este arhitectura practică pentru grupuri aflate în situație de vulnerabilitate, împreună cu acestea. Este produsul capacității arhitectului de a se adapta realităților contemporane și de a se implica activ pentru a genera o schimbare sistemică la nivelul grupului vulnerabil. Care este însă aportul arhitecturii sociale participative și prin ce diferă ea de cea socială sau de cea participativă?

În raport cu arhitectura socială, arhitectura socială participativă transformă clientul din autoritate care reglementează, gestionează și intervine, în grup de reprezentanți ai beneficiarilor proiectului, direcți și indirecti. Practic, arhitectura socială nu se mai realizează prin interpuși, prin terți care analizează nevoile și le cuantifică, ci direct prin discuții în cadrul grupului. De aceea, arhitectura socială participativă poate răspunde unei situații date și unui grup precizat, pornind de la nevoile reale. Anvergura unui proiect este adaptată dimensiunii grupului și nevoilor acestuia, spre deosebire de arhitectura socială care poate opera cu grupuri mari, cu asocieri de grupuri, vizibile doar cu ajutorul anchetelor sociologice, graficelor și recensămintelor. La nivelul planificării urbane, în cazul regenerărilor de fond construit, acolo unde anvergura intervenției presupune implicarea mai multor teritorii și mai multor

The House of Dawn uses those forgotten spaces in which architecture preserved functional and symbolic gaps. Such spaces are the unfinished, abandoned and unused structures built before 1989, structures which, according to the same principles could be transformed into collective dwellings which can be adapted and extended. Over time these areas regain, through living, what they are now missing becoming parts of the city. To illustrate the concept, we used the spaces left unoccupied in the House of the People.

Participatory Social Architecture¹

Participatory social architecture is a type of architecture practiced for and together with vulnerable groups. It is produced by the capacity of the architect to adapt to the contemporaneous realities and to actively imply in generating a systemic change at the level of the vulnerable group. What is participatory social architecture about and how is it different from the social architecture or participatory one?

Compared to the social architecture, the participatory social architecture transforms the client from the position of a regulation authority which manages and intervenes, in a group of representatives of the project's direct and indirect beneficiaries. In fact, social architecture is not made by intermediaries, third parties who analyze and quantify, but directly through discussions within the group. That's why participatory social architecture is able to react to a given situation and a specified group, based on the real needs. The scale of a project is adapted to the dimensions of the group and its needs, differently from the social architecture which deals with large groups, groups associations, made visible only through social surveys, graphics and censuses. In terms of urban planning, in the cases of built environment regeneration, where the scale of the operation assumes involving more territories and more groups or communities, the relation between urban planners and communities is realized by democratic rep-

¹ Glosar de termeni (extras din Teza de doctorat „Arhipera, arhitectura socială participativă”, Lorin Niculae, București, 2013)

¹ Glossary of terms (excerpt from the Doctoral thesis “Arhipera, participatory social architecture”, Lorin Niculae, Bucharest, 2013)

grupuri sau comunități, relația urbanist – comunități se realizează prin reprezentare democratică. Astfel, o comunitate se asociază și își delegă reprezentanții care vor acționa orizontal împreună cu cei ai altor comunități, pentru stabilirea dialogului cu urbanistul.

Proiectând direct pentru utilizatori și împreună cu aceștia, arhitectura socială participativă, pornind de la principiul echității, vizează libertatea beneficiarilor prin posesie, implicare, apartenență. Motorul ei este solidaritatea socială dintre arhitecți, ca elită intelectuală și socială, și grupurile vulnerabile, comunități aflate în sărăcie extremă și excluziune socială, minorități discriminate etc.

Față de arhitectura participativă, arhitectura socială participativă aduce dimensiunea socială. În cazul primei, grupul are conștiință de sine, își cunoaște nevoile și lansează comanda de arhitectură, având și mijloacele de a pune proiectul în operă. În cazul celei de-a doua, grupul este cel mai adesea neorganizat, nestructurat. De multe ori, lipsa educației și chiar analfabetismul sunt piedici serioase în calea comunicării. Grupul nu lansează o comandă, nu are capacitatea de a o face, nici posibilitatea de a pune în operă un proiect. Arhitectului îi revine rolul de organizator comunitar, de catalizator care generează împreună cu grupul tema de proiectare, proiectul, bugetul și accesează fondurile necesare realizării acestuia.

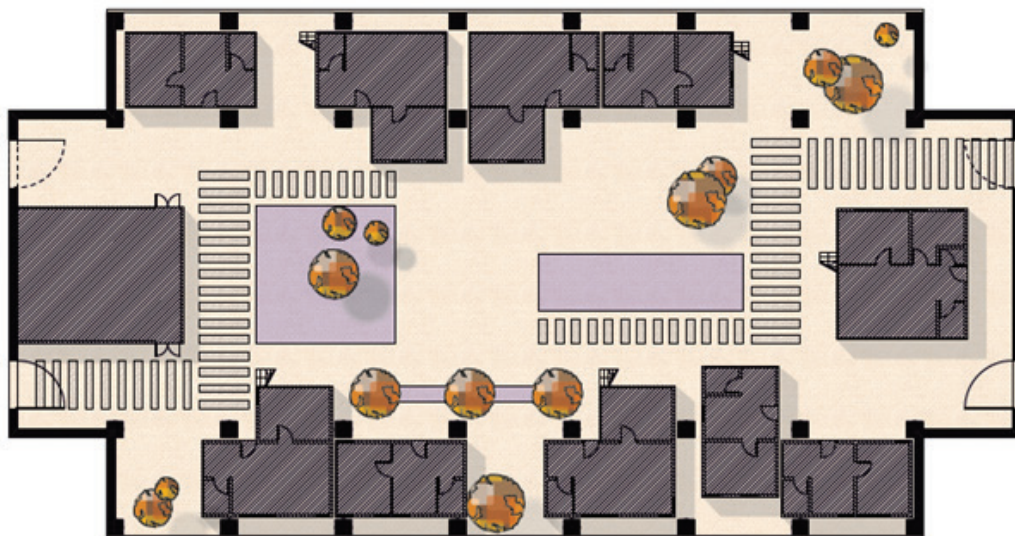
Sintetizând, arhitectura socială participativă este fenomenul modelării spațiului pentru împlinirea capabilităților grupurilor umane aflate în situație de vulnerabilitate, împreună cu acestea. Valorile fundamentale ale arhitecturii sociale participative sunt: libertatea, echitatea și solidaritatea. Arhitectura socială participativă nu își propune doar schimbarea mediului construit și, eventual, impunerea unui stil, ci schimbarea socială care să genereze o mutație în sfera producției locuințelor sociale, pornind de la echitate ca premisă a realizării libertăților individuale.

resentation. So, a community associates and entrusts the representatives who will operate horizontally together with those of other communities, in order to set the dialogue with the urban planner.

The participatory social architecture designs directly for the users and together with them and aims to the liberty of the beneficiaries by possession, involvement, sense of belonging, based on the principle of equity. Social solidarity between architects, as a social and intellectual elite, and the vulnerable groups, communities struggling with extreme poverty and social exclusion, discriminated minorities etc. is the incentive element.

Compared to the participatory architecture, the participatory social architecture brings in the social dimension. In the first case, the group has a self-consciousness, knows its needs, launches the call for an offer for architecture projects and has the financial means for the project's execution. In the second case, the group is often unorganized, unstructured. The lack of education and sometimes illiteracy are frequently serious barriers to effective communication. The group does not call for an offer, has not the means to do it or for the project's execution. Architects act as community organizers, as catalysts that generate together with the group the project theme, the project, the budget and access the necessary funds for its execution.

So, in conclusion, the participatory social architecture is the phenomenon of space modeling in order to fulfil the abilities of the vulnerable human groups, working together with them. The basic values of the participatory social architecture are: freedom, equity and solidarity. The participatory social architecture does not intent only to change the built environment, and, eventually, to impose a style, but pleads for a social change able to generate a mutation in the sphere of producing social housing, based on equity as a premise in the realization of the individual liberties.

Containere cu locuințe amplasate într-una dintre sălile monstruos de mari și goale ale Casei Poporului /
Dwelling containers placed in one of the monstrously big and empty halls in the House of People

Libertate

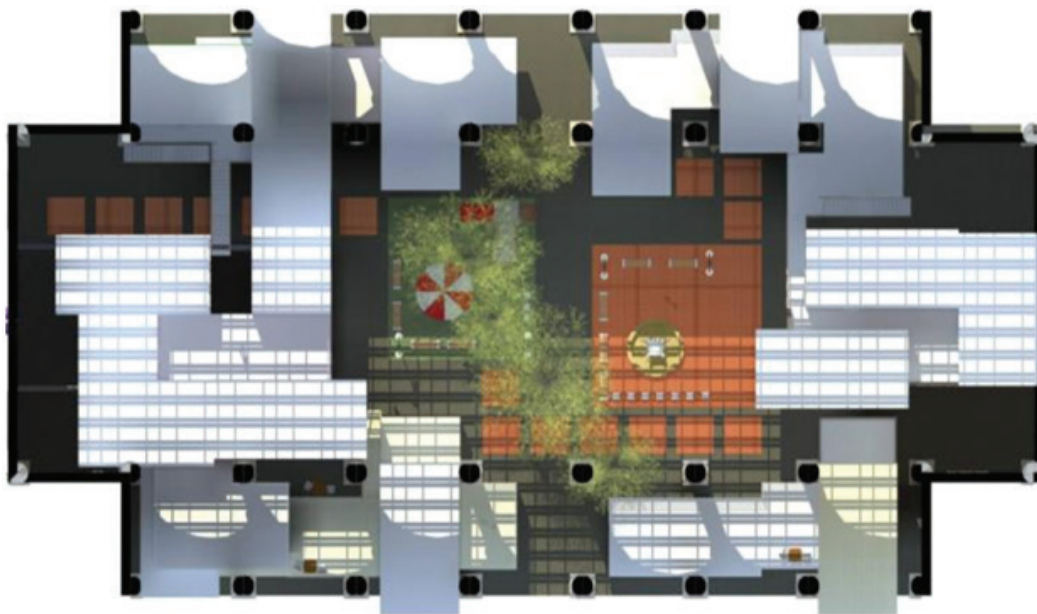
Libertatea arhitectului de a gândi spațiul acționează în cooperare cu libertatea beneficiarilor de a-l imagina, înțelege, adapta și transforma în acțiune și rezultat. Cele două libertăți acționează una asupra celeilalte sub aspect „negativ” (Berlin), adică libertatea arhitectului nu este limitată decât de atingerea consensului cu beneficiarii, precum și din rațiuni de limbaj și coerență, explicate de Bruno Zevi. Limitările de natură urbană, economică, socială, tectonică etc îngădesc libertatea arhitectului de a imagina spații posibile. Invers, libertatea beneficiarilor de a-și concepe propria locuință este validată de arhitect din punct de vedere tehnic și estetic, atât prin aplicarea regulilor și normelor de proiectare, cât și prin educare și mediere între toți factorii implicați în proces.

Libertatea creatoare a arhitectului trebuie să contribuie la sporirea libertății beneficiarilor arhitecturii. Cele două libertăți nu pot fi conflictuale, reciproc suprimatoare, ci consensuale, acceptate mutual și însușite. Numai astfel arhitectura poate avea legitimitate în sfera publică și, mai mult, poate genera schimbarea socială. Numai dacă arhitecții se vor deplasa „printre” oameni și nu „pe deasupra” lor, vor putea să-și argumenteze ideile, să-și însușească unele noi și să iasă din izolarea impusă de limitările actuale. Deseori, discutând subiectul, am primit răspunsul că, făcând numai ce societatea acceptă, arhitectura renunță la libertate, la capacitatea de a inova, pentru că societatea dorește să vadă doar ceea ce cunoștea deja dinainte; marile opere de arhitectură, însă, cum spunea Bernard Tschumi, rezistă tocmai contrazicând spiritul epocii lor. Acestui argument îi opun metoda realizării consensului prin acțiune comunicativă: arhitectura nu trebuie să-și imagineze utilizatorul ca pe un juriu al proiectului, nici pe arhitect ca pe un executant al voinței utilizatorului. Proiectul ia naștere prin deliberare, prin luarea de decizii parțiale comune, prin armonizarea celor două libertăți.

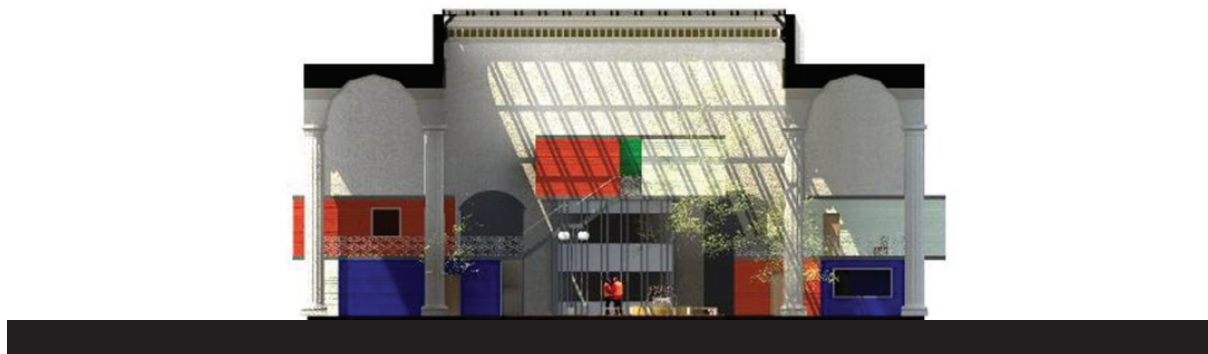
Liberty

The liberty of the architect to design space works together with the liberty of the clients to imagine, understand, adapt and transform it in action and result. The two liberties are mutually linked to one another, “negatively” (Berlin) – when the liberty of the architect is limited only by the fulfilment of the consensus with the beneficiaries, as well as by reasons of language and coherence, explained by Bruno Zevi. The urban, economic, social, tectonic limits restrict the liberty of the architect to imagine possible spaces. Conversely, the liberty of clients to conceive their own dwelling is validated, technically and aesthetically, by the architect, by applying design rules and laws and education and mediation between all the factors implied in the process.

The creative liberty of the architect has to contribute to increasing the liberty of the beneficiaries of architecture. The two liberties cannot be conflictual, reciprocally suppressing, but consensual, mutually accepted and appropriated. That’s the only way architecture can have legitimacy in the public sphere and, moreover, to generate the social change. Architects will motivate their ideas properly, will appropriate some new ones and break the isolation imposed by the current limits only if they’ll “walk” among people and not over them. Debating the topic, I frequently received the answer that doing only what the society accepts, architecture gives up liberty, innovation capacity, because society prefers to see only what it already knew, while the great works of architecture, as Bernard Tschumi says, resist just because they contradict the spirit of the age. I oppose to this argument the method of the realization of consensus, by communicative action: architecture does not have to imagine the user as a jury of the project, nor the architect as an executor of the user’s will. The project is conceived by deliberation, by common partial decisions, by harmonizing the two liberties.

O sală a Casei Poporului, "mobilată" cu locuințe pentru persoanele fără adăpost /
A hall in the House of People, "furnished" with dwellings for homeless people

Dacă afirmația conform căreia o profesie liberală se întemeiază pe libertate pare un truism, se poate spune că începând cu 1960, arhitectura a făcut câțiva pași foarte importanți pe calea democratizării și emancipării. Menținerea situației tradiționale a arhitecturii în sfera puterii (prin renunțarea la libertatea creatoare, situare consolidată în comunism) poate oferi perspectiva seducătoare a unor comenzi vaste și lipsite de grija relației cu economia de piață, însă ea este un anacronism incompatibil cu democrația, forma de guvernare contemporană. Comanda de stat sau, mai nou, potrivit principiului subsidiarității, comanda autorității locale, trebuie armonizată cu interesul public și consensul cetățenesc. În miezul teoriei arhitecturii stă libertatea ca valoare individuală și colectivă supremă. Două concepte cheie, asociate ideii de libertate, sunt exprimate de John Turner: libertatea pozitivă, autonomia, privită ca alternativă la heteronomie și regulamentul proscriptiv, care lasă libertate de acțiune și nu impune o singură soluție, opus regulamentului de tip prescriptiv. Sub acțiunea proscripției (ce să NU faci), libertatea pozitivă se transformă în libertate negativă, adică în libertate de acțiune.

Echitate

Echitatea se referă la căutarea unui sistem de egalități sociale având ca valoare centrală dreptatea. Egalitatea de șanse din discursul liberal nu funcționează atunci când individul este „bine situat”. Egalitatea de circumstanțe și condiții imaginată de socialism prejudiciază libertatea individuală. Egalitatea de drepturi a lui Dworkin nu acționează în sfere diferite. Egalitatea din sfera arhitecturii este o egalitate de libertăți sau de capacități. Este vorba de dobândirea unei egalități care nu restrânge libertatea, ci o amplifică prin dobândirea de libertăți prin arhitectură, ceea ce diminuează este doar puterea (Bobbio) sau dominația. Căutarea de către arhitecți a echității sociale se bazează pe solidaritatea umană, valoare fundamentată de axiologia creștină și de doctrinele comunitariste contemporane, deopotrivă. Dacă libertatea este individuală, echitatea este socială prin însăși natura ei.

A liberal profession is based on liberty - a fact that may be regarded as a truism – but architecture had made some important steps forward from 1960, for democratization, power and emancipation. Maintaining the traditional positioning of architecture in the sphere of power (by giving up the creative liberty, positioning reinforced in communism) may offer the seductive perspective of great commands, comfortably not related to the market economy, but this perspective is an anachronism out of touch with democracy. The state command or, recently, in conformity with the principle of subsidiarity, the local authority command, has to be harmonized with the public interest and the citizen consensus. Liberty, as a supreme individual and collective value, stands at the core of the theory of architecture. John Turner expresses two key elements associated to the idea of liberty: the positive liberty, the autonomy, seen as an alternative to heteronomy and the proscriptive rules, provides liberty of action and does not impose a single solution, in opposition with the prescriptive type rules. Under the action of proscription (what not to do), the positive liberty changes to negative liberty, namely in liberty of action.

Equity

Equity refers to searching for a social equity system having justice as a central value. The liberal equality of chances does not work when the individual is well-situated. The equality of circumstances and conditions imagined in socialism affects individual liberty. Dworkin's equality of rights does not act in different spheres. In the sphere of architecture, equity refers to equality of rights or abilities; it's all about achieving an equality which does not restrain liberty, but amplifies it by achieving liberties through architecture, only power or domination diminish (Bobbio). The search of architects for social equity is based on human solidarity, value funded by Christian axiology and contemporary communitarian doctrines. If liberty is individual, equity is social by its nature.

Arhitectura își asumă etica prin participare publică, iar proiectul devine o rezultată a acțiunii comunicative, scopul lui fiind construirea consensului în jurul unei înțelegeri comune a grupurilor implicate cu privire la schimbarea realității. Arhitectul își asumă astfel rolul de moderator, pe lângă acela de expert tehnic, asumare necesară prin prisma dinamicii sociale contemporane care influențează proiectarea de arhitectură. Societatea contemporană este multiculturală, făcând obligatorie negocierea pentru realizarea de proiecte comune. Societatea civilă este activă și organizată, iar drepturile minorităților și ale grupurilor vulnerabile sunt protejate de organizații care trebuie implicate în procesul de proiectare (Sager). Participarea este o condiție sine-qua-non a acțiunii etice a arhitectului. Ea dă legitimitate proiectării și generează soluția de arhitectură, validată prin deliberare. Consensul colectiv cu privire la realitatea dorită, la binele comun, stabilit prin participare, consolidează libertățile și capacitățile individuale ale beneficiarilor, protejându-le drepturile, prin validarea permanentă a binelui comun cu binele individual.

Proiectare comunicativă

John Forester preia în 1989 teoria acțiunii comunicative (Habermas) și o aplică arhitecturii sociale participative, orientând-o către formularea unei matrice conceptuale de aplicare. Practica proiectării, spune Forester, constă în „identificarea unei situații problematice, în gestionarea argumentelor cu privire la aceasta și negocierea strategică pentru a interveni”. Forester mută astfel metoda de proiectare din câmpul instrumentalizării, din zona furnizării de informații și tehnici obiective pentru ca o autoritate să facă uz de aceasta, în zona negocierii legitimității, altfel spus, din zona eficienței în zona eticii și echității.

Architecture assumes its ethics through public participation and the project becomes a result of the communicative action, aiming at building a consensus of the implied groups regarding the change of reality. Thus, the architect assumes the role of a moderator besides that of a technical expert, assumption needed in the light of the contemporary social dynamic that influences the architectural design. The contemporary society is multicultural, the negotiation for realizing common projects being mandatory. Civil society is active and organized and the rights of minorities and vulnerable groups are protected by organizations that must be implied in the design process (Sager).

Participation is a sine qua non condition of the ethical action of the architect. It gives legitimacy to design and generates the architectural solution, validated by deliberation. The collective consensus regarding the desired reality, the common good, established through participation, reinforces liberties and individual abilities of the clients, by protecting their rights, by permanent validation of the common good with the individual good.

Communicative Design

John Forester takes over in 1989 the communicative action theory (Habermas) and applies it to the participatory social architecture, formulating it as a conceptual matrix for implementation. The practice of design, says Forester, consists in the “identification of a problematic situation, the management of arguments regarding it and the strategic negotiation for intervention”. Thus, Forester moves the design method from the operational field, from the area of providing objective information and technics for the use of authorities in the area of negotiating legitimacy, from the efficiency area in the ethics and equity area. Information does not fund on objective facts, but on the process of the con-

Locuințe înșiruite, amplasate în spațiile interstițiale abandonate /
Row houses, placed in interstitial abandoned spaces

Locuințe înșiruite, structuri suport / *Row houses, support structures*

Informația nu se mai întemeiază pe fapte obiective, ci pe procesul construirii consensului, așa cum arată Innes (Innes; 1998: 52). În acest sens, suma deciziilor cu privire la proiect devine proiectare comunicativă (Forester; 1989: 11), adică un proces structurat ce implică mai multe acorduri succesive între arhitect și comunitatea pentru care proiectează, obținute prin deliberări.

Similar lui Hamdi în 1991 (Hamdi; 1995: 28-29), Forester întocmește în 1993 un tabel comparativ între paradigma instrumentală și cea a acțiunii comunicative și practice. Astfel, detașarea obiectivă specifică primei este înlocuită cu dezbateră critică pentru a evita interpretările eronate și bias-ul. Ideea intuitivă potrivit căreia participarea cetățenilor este o piedică în calea proiectării este înlocuită cu aceea că participarea oferă o ocazie de a valida și îmbunătăți analiza. Informarea bilaterală având ca scop clarificarea alternativelor și construirea capacității de a opta între acestea se substituie informării cu privire la deciziile deja luate. Unul dintre efectele instrumentalismului birocratic, ale heteronomiei (Turner), este consolidarea poziției de dependență a grupurilor vulnerabile. Pe de altă parte, acțiunea comunicativă întărește participarea politică și autonomia. În final, aplicarea „soluțiilor” este înlocuită de Foster cu crearea de politici publice, expuneri de argumente și discurs politic (Forester).

Teoria acțiunii comunicative a lui Habermas, aplicată de Forester la proiectarea comunicativă, a schimbat definitiv metodologia arhitecturii sociale participative prin restructurarea sistemelor de tehnici și instrumente.

Patru concepte cheie ale acțiunii comunicative, transferate la arhitectură, generează proiectarea comunicativă:

1. tema de proiectare și proiectul de arhitectură sunt consensuale, rezultate în urma recunoașterii

sensus establishing, as Innes shows (Innes; 1998: 52). In this regard, all decisions related to the design becomes communicative design (Forester; 1989: 11), namely a structured process that implies many successive agreements between the architect and the community for which he designs, obtained by deliberations.

Similar to Hamdi in 1991 (Hamdi; 1995: 28-29), Forester establishes in 1993 a comparative table between the operational paradigm and that of communicative and practical action. So, the objective detachment specific to the first is replaced with the critical debate for avoiding the erroneous interpretations and bias. The intuitive idea that the public participation is an obstacle for the design process is replaced with that sustaining that participation offers the opportunity to validate and improve the analysis. The bilateral information, aiming to explain the alternatives and build the capacity to choose between these replaces information regarding the decisions already taken. One of the effects of the bureaucratic instrumentalism, of the heteronomy (Turner) is the reinforcement of the position of dependence of the vulnerable groups. On the other hand, the communicative action reinforces the political participation and autonomy. Finally, the appliance of “solutions” is replaced by Foster with the creation of public politics, argument exposure and political discourse (Forester).

Habermas’ theory of communicative action, applied by Forester to the communicative design, definitively changed the methodology of the participatory social architecture by restructuring the systems of technics and tools.

Four key concepts of the communicative action, transferred on architecture, generate the communicative design:

1. *The design theme and the architectural project are consensual, as results of the real recognition of the arguments and positions of clients and architects;*

reale a argumentelor și pozițiilor pe care le au beneficiarii și arhitectul;

2. metodele de proiectare participativă presupun acțiuni comunicative care sunt, în același timp, teleologice (orientate către un scop precis) și subsumate unor seturi de valori și norme comune. Fiind orientate către construirea comunitară, înțelegerea consensuală a acestora este un demers obligatoriu;

3. mediul realizării consensului este limbajul comun care trebuie construit. Limbajul codificat al planurilor este inaccesibil, la fel cum este un memoriu tehnic de arhitectură pentru un beneficiar aflat în sărăcie extremă. Limbajul comun furnizează înțelegerea reciprocă și susține gândirea critică (Habermas), necesare obținerii de feed-back;

4. comunicarea se face direct, interpersonal, prin limbaj, excluzând terții și instrumentele de comunicare în masă.

Un proiect deja realizat în atelierul arhitectului, supus aprobării comunității, nu se încadrează într-un proces participativ, ci într-o juriere, fiind instrumentat de autoritate. Scopul participării este consolidarea comunității, stabilirea terenului de acțiune comun și a limbajului, definirii temei și proiectării efective cu beneficiarul. Aplicarea conceptului habermasian al acțiunii comunicative la arhitectură, care generează proiectarea comunicativă, este concordant cu ideea de advocacy în arhitectură ca expresie a democrației, promovată de Davidoff în 1965. Explorarea alternativelor de dezvoltare împreună cu comunitatea reprezintă confirmarea egalității abilităților și eticii demersului arhitectului. Proiectul participativ nu trebuie să piardă în vedere faptul că întreaga colaborare servește pasului următor, acela al delegării deciziei către utilizator, iar soluțiile adoptate trebuie să facă posibil acest lucru. Tehnologia este esențială în aceasta etapă, întrucât propunerea uneia neadecvate poate prejudicia asumarea rolului preconizat.

2. *The methods of participatory design presume communicative actions which are, in the same time, teleological (oriented towards a precise aim) and subsumed to some common sets of values and rules. Being oriented towards the community buildings, the consensual agreement upon these is a mandatory approach;*

3. *The environment in which the consensus is realized is the common language, and this must be built. The codified language of the plans is inaccessible as well as a technical report of architecture for a client living in extreme poverty. The common language provides reciprocal understanding and sustains critical thinking (Habermas), necessary to obtain a feed-back;*

4. *Communication is made directly, interpersonal, by language, excluding third parties and mass communications tools. An already realized project in the architect's studio, which is submitted to the approval of the community, does not frame in a participatory process, but in a jury session, being instrumented by the authorities.*

The purpose of participation is the reinforcement of the community, the establishment of the common action field and language, defining the theme and effective design in collaboration with the beneficiary. Applying the habermasian concept of the communicative action in architecture generates communicative design and is congruous with the idea of advocacy in architecture, as an expression of democracy, promoted by Davidoff in 1965. Exploring of the development alternatives of the community along with its members represents the confirmation of the equality of abilities and the ethics of the architect's approach.

The participatory project must have in mind that the entire collaboration serves to the next step, that of commissioning decision to the user; the adopted solutions must make this possible. Technology is essential in this phase, because proposing an inadequate one may prejudice the assuming of the foreseen role.

Bibliografie / Bibliography

- ARAVENA, Alejandro; IACOBELLI, Andrés : Incremental Housing and Participatory Design Manual, Hatje Cantz, Ostfildern, 2012
- BELL, Brian, editor: Good Deeds, Good Design: Community Service Through Architecture, Princeton Architectural Press, New York, 2004
- BELL, Brian; WAKEFORD, Katie, editori: Expanding Architecture. Design as Activism, Metropolis Books, Belleophon, New York, 2008
- BERESCU, Cătălin; CELAC, Mariana : Locuirea și sărăcia extremă. Cazul romilor, Ion Mincu, București, 2006
- BERESCU, Cătălin: Locuire și sărăcie. O privire interdisciplinară asupra spațiului locuirii sărace , Ion Mincu, București, 2010
- BERLIN, Isaiah: „Două concepte de libertate” (1958), în Berlin, Isaiah, Adevăratul studiu al omenirii, antologie de eseuri, Meridiane, București, 2001
- BLUNDELL Jones, Peter; PETRESCU, Doina; TILL, Jeremy, editori: Architecture and Participation, Taylor&Francis, Londra, 2005
- DAVIDOFF, Paul: Advocacy and Pluralism in Planning, în Journal of the american Institute of Planners, nr. 31, 1965, pag. 186-97
- FORESTER, John: Planning in the Face of Power, University of California Press, Berkeley, 1989
- GUALLART, Vicente: Self-sufficient Housing, IaaC, Barcelona, 2006
- HABERMAS, Jürgen: The Theory of Communicative Action, Beacon Press, Boston, 1984 (1981)
- HABRAKEN, John Nicholas: Supports_An Alternative to Mass Housing, The Urban International Press, Londra, 2011 (Prima ediție la Architectural Press, Londra, 1972)
- HALL, Peter: Orașele de mâine. O istorie intelectuală a urbanismului în secolul al XX-lea, All, București, 1999 (1988)
- HAMDI, Nabeel: Housing without Houses, Intermediate Technology Publications, Londra, 1995 (1991)
- HAMDI, Nabeel: The Placemaker's Guide to Building Community, Earthscan, Londra, 2011

HAMDİ, Nabeel: *Small Change, about the Art of Planning and the Limits of Planning in Cities*, Earthscan, Londra, 2011 (2006)

HATCH, Richard C., editor: *The Scope of Social Architecture*, Van Nostrand, New York, 1984

INNES, Judith: *Information in Communicative Planning*, în *Journal of the American Planning Association* nr.64, 1998, pag.52-63

OPPENHEIMER Dean, Andrea; Timothy Hursley: *Rural Studio. Samuel Mockbee and the Architecture of De-cency*, Princeton Architectural Press, New York, 2002

OPPENHEIMER Dean, Andrea; Timothy Hursley: *Proceed and Be Bold. Rural Studio after Samuel Mockbee*, Princeton Architectural Press, New York, 2005

PORTERFIELD, Gerald A.; Kenneth B. Hall, Jr.: *A Concise Guide to Community Planning*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, Mc Graw-Hill, New York, 1995

Sager, Tore: *Communicative Planners as Naïve Mandarins of the Neo-liberal State?*, publicat în *European Journal of Spatial Development*, decembrie 2005, consultat la -<http://www.nordregio.se/EJSD/>

SANOFF, Henry: *Designing with Community Participation*, McGraw Hill, New York, 1978

SANOFF, Henry: *Participatory Design: Theory and Techniques*, Raleigh: School of Design, North Carolina State University, 1990

SANOFF, Henry: *Visual Research Methods in Design*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1991

SANOFF, Henry: *Community Participation Methods in Design and Planning*, John Wiley & Sons, Inc, New York, 2000

SEN, Amartya: *Commodities and Capabilities*, Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 1985

TURNER, John F. C.: *Housing by People, Towards Autonomy in Building Environments*, Marion Boyars, Londra, 2009 (1976)

WARD, Colin: *Cotters and Squatters, Housing's Hidden History*, Five Leaves Publications, Nottingham, 2002, 2009

ZEVI, Bruno: *Codul anticlastic*, Paideia, București, 2000, traducere Gabriela Tabacu